

אזור הדמדומים של הזהות: ניווט בסדר החברתי הלבן בקרב דור שני ליוצאי אתיופיה בישראל

מזל ביסהוור

To Be Black in a White World is an Agony (Fakhry Davids 2011, 1)

"הכושי עשה את שלו, הכושי יכול ללכת!". הפעם הראשונה שהתוודעתי לאמרה הזאת הייתה בשיעור היסטוריה, הידוע גם כתולדות עם ישראל (תע"י), בתיכון הממלכתי-דתי גרוס בקריית גת. אני חושבת שהייתי בכיתה ט כשהתחלנו ללמוד שיעורים עם כותרות של גדולים: היסטוריה, תושב"ע, ספרות. גרוס קריית גת היה, נדמה לי, בין הממ"דים האחרונים שלמדו בו גם בנים וגם בנות, אבל הוא לא היה אולפנה ולא ישיבה, רק רצה להיות. המאזן התקציבי היה ככל הנראה במחסור מתמיד, החלונות היו שבורים ולא היו מזגנים, כך שבשיא החורף היו שולחים אותנו הביתה כי היה קר מכדי ללמוד. המחסור בכסף ניצח את עקרון ההפרדה וגם בשיעורי המגמה איחדו אותנו, בנות עם בנים. בהפסקות חלקו שני המגדרים את אותו המרחב הפתוח, וההפרדה לא הייתה מגדרית אלא צבעונית.

חלק מהשיעורים בכל זאת למדנו בנפרד. נושא השיעור בתע"י כבר נשכח ממני, וגם שמה של המורה, אבל אני זוכרת בחדות את האגרוף בבטן כששמעתי את המילה "כושי". המורה מייד הוסיפה, לאתיופיות שבינינו, שאין לנו מה להיעלב. "אל תיעלבו, כן? זה לא מדבר עליכן", הסבירה במבוכה כדי לטשטש את הבחירה הפזיזה שלה במטבע לשון כזה בכיתה שבה מחצית מהבנות הן ממוצא אתיופי. אני זוכרת את המבטים שהפנו אלינו חלק מהבנות הלא אתיופיות, ואחרות עשו כל שביכולתן כדי לא ליצור קשר עין. אני זוכרת את השקט המטריד שהשתרר בכיתה כשהמורה הסבירה לנו על מקור הביטוי: הכושי הוא למעשה עבד שחור. יותר מכול אני זוכרת את ההבנה שאני עלולה להיות מזוהה עם הכושי,

שזו סכנה שאורבת לי, ועל כן עליי להבהיר, להתנהג ולהרגיש כמו ההפך המוחלט ממנו. כך, ברגע אחד, הרחקתי את העצמי שלי מהכושי הזה, כדי לא להיעלב. זה לא מדבר עליי. אני משהו אחר.

היום אני מזהה את הרגע ההוא כמפגש עם גזענות, כפי שמתאר מוחמד פחרי דייווידס (Fakhry Davids 2011), כרגע שבו השליטה על העצמי ועל הסיטואציה נלקחת מהסובייקט והכול מוכרע על ידי החוץ. זוהי חוויה אלימה ומערערת שזורקת אותנו מחוץ ל-being שלנו, קוטעת את הרצף של העצמי, פורעת את ההוויה הראשונית הרגועה, שאינה דרוכה. הוריי עלו ארצה בתחילת שנות השמונים, עם העלייה המזוהה כיום כ"מבצע משה", והתמקמו בקריית גת. גדלתי והתחנכתי בבית יהודי-אתיופאי, שככל הנראה המקבילה הישראלית שלו היא דתי-מסורתי. ההבחנה בין שני המושגים הללו עקרונית, משום שעבור יהודים ילידי אתיופיה, כהוריי, אין כל משמעות לפרקטיקה דתית או למושג חילוניות. אם אתה יהודי, הביטוי הברור מאליו לכך הוא שמירה על מאפייני הדת. לכן ביליתי את 12 שנות הלימוד שלי במסגרות חינוך דתיות. לימים הבנתי כי כבר שם נולדו בי הרצון העז להשתייך והחשש הגדול מדחייה; ניסיון מאומץ לקחת חלק ולהזדהות, אך ללא דרך, אמצעים או סמלים שבעזרתם אוכל לעשות זאת.

פרנץ פנון (2004) מדבר על ההתנגשות בין ערכי המשפחה לסביבה החיצונית, על כך שההורים והתא המשפחתי אמורים לספק לפרט כלים להבנת החוץ ולהתנהלות בו לפי הנורמות החברתיות המקובלות. אולם מה קורה כשיש התנגשות עקבית, כשאין התאמה בין המערכות וכשמערכת החינוך הראשונית, המשפחה, אינה יכולה למלא את התפקיד הזה? מה קורה כשבכל פעם שאת יוצאת החוצה, אל מערכת החינוך השנייה, הממוסדת, זאת שמעניקה את החותמת למה שראוי ולמה שאינו ראוי, לשייך וללא שייך, את מופצצת במסרים שלפיהם המקום שממנו הגעת פחות טוב, פחות ראוי, לא כזה שאפשר ללמוד ממנו משהו, לא כזה שיכול לתרום משהו למישהו, לא כזה שיש מה ללמוד על אודותיו?

בבית שגדלתי בו היהדות הייתה חלק בלתי נפרד ממרקם החיים, היא הייתה חלק מ"ריח הגוף" של הבית. העבר, ההווה והעתיד, העיקרון שמנחה הכול. הסיבה והתוצאה. היהדות היא אני, היא ההורים שלי, היא הסיפור השלם של המשפחה שלי. אבל בחוץ – בגן, בבית הספר היסודי, בתיכון – קבעו הדתיות, ההלכה, הכשרות, התפילות, החוקים והכללים, תרבות הפלפולים. לא משנה כמה ניסיתי, היהדות שלי מהבית לא הייתה דומה לדתיות שבחוץ. ואני רציתי להראות כמה אנחנו בדיוק כמו כולם, חוגגים חגים כמו שכולם חוגגים, משתמשים באותן פרקטיקות ומכירים אותם מקורות. כמה התגאיתי בכך שאבא שלי הלך לבית הכנסת המזרחי בשכונה ולא לזה האתיופאי שבקצה העיר, שאליו עלו לרגל כל המבוגרים מדי שבת, בשמש הקופחת או בקור ובגשם מטילי הייאוש. כמה נבוכתי לגלות שאימי אינה מכירה את דקדוקי ההלכות של הכשרות הרבנית ולא יודעת מה זה "בטל בשישים". בשיעור דינים שמרתי על ארשת פנים חתומה. כתוצאה מהמפגש המורכב

הזה עשיתי כל שביכולתי כדי להתאים את הבית שלי ואת הוריי למודל הדתי המזרחי שבתוכו התקיימנו, על כל המשתמע מכך. הכנסתי הביתה כל מה שהמערכת, זאת שמעניקה לגיטימציה, לימדה אותי. נהגתי כך, אם להודות על האמת, לא רק לגבי עניינים הקשורים לדת, אלא לגבי כל התנהגות תרבותית שנתפסה בעיניי כראויה ומאשרת.

בצבא הייתי כבר אחרי הטרינספורמציה. הרגשתי שאני כבר התגלמות ה"צברית" שאותה עמלתי להשיג כל שנות ילדותי. אגב, את המילה צבר למדתי דווקא בבית, מהמנטרה החוזרת של אבי, ששינן באוזנינו שאנחנו צברים. צבר, אמר, הוא מי שנולד פה, הוא שורשי, ישראלי. את זה, הבטיח, אי-אפשר לקחת מאיתנו. היום אני מבינה שלקחתי את הצבר צעד אחד רחוק מדי; נעשיתי דמות כזאת שמשופשפת בכל מה שיראלי ונכון להיות, שמנותקת מהחוויה האתיופית-ישראלית, מי שעבודה צבע הוא בסך הכול עניין שולי. "אני לא רואה צבע, לא שלי ולא של אף אחד אחר", אמרתי שוב ושוב. הנחתי שאם אני לא רואה צבע, גם הסביבה שלי לא רואה. האקלים החברתי הצבאי אפשר תחזוק קל של ההכחשה הזאת: כולנו על מדים, יחד בתוך כור ההיתוך, מריטוקרטיה מוחלטת. כולנו ציונים, כולנו עושים צבא, כולנו שבוזים וכולנו "פותחים את התחת". יש יותר ישראלי מזה? כנראה שכן.

התעלמתי מתזכורות חוזרות לשונותי, לזרותי בסביבה הצבאית: עובדת היותי המפקדת האתיופית היחידה בבסיס צוינה שוב ושוב. לפניי היו שניים, אבל עדיין היה מדובר במיצוב ששווה לחזור ולציין. ציפו ממני להישגים גבוהים במיוחד בכוחן כושר צבאי ("בוחר בר-אור"), שוב ושוב נקראתי למשרדים כדי שאתרגם לאמהרית, ושוב ושוב התמודדתי עם פליאה ואכזבה כשהתברר שאינני דוברת את השפה. ועדיין חשבתי, זאת החוויה הישראלית האמיתית. אני עושה את זה. אני פה. אני אהיה הכי טובה, ואחר כך איש לא יוכל לערער עליי.

אחת התכונות שהתפתחו אצלי באותה תקופה הייתה ה"הומור העצמי". כך כיניתי את הביטוי הקיצוני ביותר לניכור הפנימי שחשתי, שהיה מן הסתם דרך התמודדות נוספת, גם אם לא מודעת. זה בסדר, אין לי בעיה שתקראו לי כושית כשם חיבה, הייתי מרגיעה, אין לי בעיה עם בדיחות על שחורים, אני אפילו אזרוק אחת בעצמי. בהתעקשות להיעשות נוחה לסביבה, לא מאיימת ורגילה לכאורה, צמצמתי את האינדיווידואל שהייתי והפכתי לשותפה לפגיעה מתמשכת בעצמי שלי. הנחתי עוד שכבה ועוד שכבה של קליפה שאוטמת היטב את הפנים כדי שבטעות לא יחשף, וגרוע מכך – לא יחשוף אותי.

בתיאוריה ההתפתחותית הקלאסית, התפתחות תקינה כוללת מעבר מאידיאליזציה של הדמות המטפלת אל הכרה בכוחות פנימיים ותחושת מסוגלות להתמודד עם העולם. פחרי דייווידס, בניתוחו את פנון, טוען לקיומו של רובד התפתחותי נוסף וסמוי עבור ילדים שחורים: אידיאליזציה מבוססת גזע (Fakhry Davids 2011). עבור ילד שחור, לצד היכולת להזדהות עם הדמות המטפלת, עליו להתמודד גם עם הלובן הקיים סביבו, שנחשב

בפני עצמו מושא לאידיאליזציה. כאן נתקל הילד בקושי ייחודי: אין הלימה בינו ובין האובייקט הלבן, ולכן גם אין לו אפשרות של ממש לקיים את התהליך ההתפתחותי של המעבר מאידיאליזציה להזדהות וממנה לגילוי עצמי של הכוחות הפנימיים. למעשה, אי-ההלימה בין הדמות המטפלת ללובן שמסביב מקשה גם על אידיאליזציה מלאה שלה, ומכאן גם על האפשרות להזדהות מחזקת. במקרה של הילד השחור, או במקרה של הילדה השחורה מקריית גת, האידיאליזציה מגלמת גם את הרצון להשתחרר מנטל הסימון השחור והשלכותיו. פנון מדבר בכנות צורבת על המשאלה הבלתי מושגת להיות לכן כעל אשליה נאיבית, שאינה משרתת את השחור הנותר בשחורותו אלא מבטיחה פגיעה מתמשכת בו. ככל שנמשכת הפגיעה על בסיס השחורות, הרצון לשחרור מהסימון רק הולך וגובר. כך אנו כלואים בעולם מסומן וכובל, משוטטים במרחב ממוסך ומתעתע של מיסקונספציות של עצמנו והבטחות שווא.

השחרור מהצבא הביא עימו שורה של חוויות שהקשו עליי לתחזק את העצמי המזויף. דמות הצברית הישראלית מהמיינסטרים שיצרתי לעצמי החלה להיסדק. חוויית המיעוט הייתה גסה, אלימה, ותפסה אותי ואת ההגנות שלי לא מוכנות. נחשפתי יותר ויותר לבורות, לניסיון עיקש להתייחס אליי כאל אחת מקבוצה, מקטגוריה, לסירוב לראות אותי כישות נפרדת. שוב ושוב התפלאו שאין לי מבטא, שוב ושוב וידאו שאני אתיופית ולא סודאנית, בכל מקום נמצא מי שהרשה לעצמו לבהות בי, להתפלא שאני לומדת באוניברסיטה, לברר מה הממוצע שלי.

הקושי, כאמור, היה גם אצלי – קושי להפוך חזרה ל"מיעוט". לא מעט זמן הסתובבתי בתחושה אינהרנטית שמהו לא בסדר, עד שנפל האסימון: אני לא אני. יש אותי – מזל, ויש את מזל שנתפסת מבחוף. ההבנה של הפער ביני ובין האופן שבו אני נתפסת הייתה איטית, מאוחרת ומורכבת. קשה ומייסרת ממנה הייתה ההבנה שהפער הזה יתקיים תמיד. אין דרך לצמצם אותו. בחיי הבוגרים תמיד אהיה אנומליה בנוף.

התובנות הללו הביאו עימן לא מעט תהפוכות בתפיסתי את עצמי ואת העולם, וגם לא מעט סכנות. כשמדברים על תהליכי זהות, מתכוונים בדרך כלל לגיבוש זהות – מלאכת הרכבה שתכליתה היא זהות שלמה, קוהרנטית במידה זו או אחרת. אולם עבור ישראלי ממוצא אתיופי, העיסוק בזהות נחוה כתהליך של פירוק. כל מפגש משמעותי עם החוץ מעמת אותו עם סוגיה חברתית שמובילה לפירוק והפרדה של מרכיבי זהותו. זהותו של יליד הארץ ממוצא אתיופי סבוכה במיוחד, מאחר שהיא מתאפיינת בריבוי של רכיבים: מוצא אתני, מגדר, יהדות, שחורות, מערבויות, והאלמנט החמקמק והמאתגר ביותר – הישראליות. בכל סיטואציה העצמי עשוי להיות מתווך דרך רכיב או שניים בלבד, ובכל פעם יש להיאבק עליהם, להוכיח חפות או צדקה. לרוב זהו מאבק חסר תוחלת שסופו תשישות ותחושה של פירוק פנימי, והבנה שאפשר להיות זה או זה אבל לא הכול יחד. אלמנט אחד עשוי לעזור לי להשתייך ולהתקבל, ובה במידה להוביל לדחייתי. מצד אחד

החברה מענישה אותי על שאינני עונה לסטריאוטיפ שהציבה לי, ומצד שני היא מתנה את המוביליות שלי בהתמסרות לרמות שלעולם לא אהיה מזוהה עימה.

הקושי לחבר את כל חלקי הערב רב הזהותי הזה לכדי אני אחד ובטוח מוביל לשבירת העצמי ולניסיון כושל לרקונסטרוקציה שלו באמצעות אישור פנימי, במקום האישור החיצוני המיוחל שלא יכול להגיע. אלא שאז עשויות לטפוח על הפנים אמיתות קשות עוד יותר. בשנת 2015, לראשונה בארבע שנותיי באוניברסיטת תל אביב, עליתי לקומה השנייה בספרייה המרכזית על שם סוראסקי. בסופו של גרם המדרגות האינסופי הרמתי את מבטי וראיתי מולי תמונת קיר של א.נשים שצולמו באתיופיה, ללא ספק במחצית הראשונה של המאה העשרים. התקרבותי וראיתי גם חפצים מסורתיים ובהם סמלים יהודיים. על הקיר היה כתוב "אוסף פייטלוביץ". בלבול ודיסאוריינטציה אחזו בי, הכול היה מחוץ להקשר. נכנסתי פנימה ללמוד את האוסף. מאז אותו ביקור ביליתי בספרייה שעות רבות. מוחי קדח מרוב שאלות ותחושת צימאון וסקרנות בלתי נלאית. נדהמתי לגלות שהתאריכים שהתנוססו על הדפים היו מראשית המאה העשרים וחלקם אף חזרו אחורה עד לאמצע המאה השמונה-עשרה. שמעתי על כך מעט בעבר, אבל לראות מסמכים עם גושפנקה אקדמית שמלמדים כי ההיסטוריה של ההורים שלי עם המדינה לא החלה בשנות השמונים הפכו את המידע משמועה או ספקולציה לאמת אובייקטיבית. המידע עמד בניגוד מוחלט לסיפורי העלייה הממוסדים שנחשפתי אליהם במהלך חיי, שלפיהם יהודי אתיופיה היו סוד שנגלה לעולם היהודי בסוף המאה העשרים, פראים אצילים הודות ליהדותם, שנחשפו לעולם המודרני ממעמקי היערות שבאפריקה. לראשונה בחיי התוודעתי להיסטוריה שיכולה לחבר אותי למרחב הזה, היסטוריה קשה הטומנת בחובה גם אשרור של הדחייה והגזענות שחוויתי, ובכל זאת, כזאת שמתייחסת למקורותיי במנותק מהדימויים הכמעט פורנוגרפיים של הרמויות החלושות שיורדות מהמטוס על רקע שירו של שלמה גרוניך.

בקיץ שבו עליתי לכיתה ה, אחותי נפצעה כשרכבה על האופניים בחוץ. הייתה המולה גדולה, אמבולנס ומשטרה, וכשהשוטר ניגש אליי וביקש לברר פרטים אישיים כדי ליצור קשר עם הוריי והשבת לי, הוא נעצר והסתכל עליי ושאל: "ההורים לא נשואים?" מאחר שזו לא הייתה הפעם הראשונה שנדרשתי להסבר ביחס לזה, גלגלתי עיניים ועניתי שהם כן, פשוט שמות המשפחה שלהם לא אותו הדבר. הפרט הביוגרפי הזה לא היה דרמטי עבורי, הוא צץ מעת לעת במפגשים עם טפסים רשמיים. שנים אחר כך, כשהייתי נערה, התרחשו שני אירועים שבזמנו לא קישרתי ביניהם. האחד היה כשסכתי עליה השלום חזרה מביקור בבית התפוצות וסיפרה שבאחת התערוכות הוצגו סרט וידיאו ותמונות מהחתונה של ההורים שלי. לא הייתי בטוחה שזה נכון; למה שמוזיאון ציבורי יתעניין בחתונה של ההורים שלי? אולי העניין היה כללי, חתונה אתיופית. ואם כן, מדוע דווקא החתונה שלהם? ואיך זה שלבית התפוצות יש סרט וידיאו ותמונות מהחתונה של ההורים שלי, כאשר לנו בבית יש אולי תמונה אחת ששרדה? הכול היה מוזר מאוד. בפעם אחרת חזרתי מבית הספר

ומצאתי את אימא שלי בבית, אירוע די חריג, שכן היא מעולם לא פספסה יום עבודה כך סתם. על המזנון היה אלכום תמונות קטן שלא הכרתי. היו בו תמונות של ההורים שלי בלבוש מעט רשמי, היו שם גם שני חברים של המשפחה ורב אתיופי מזוקן. המשכתי לרפדף ומהר מאוד הגעתי לתמונה שבה אבי שם טבעת על ידה של אימי. "אימא! מה זה? את ואבא התחתנתם?!" שאלתי אותה. זו הייתה הפעם הראשונה ששמעתי הסבר על השוני בשמות המשפחה שלהם. אימי אמרה בקצרה שהם היו נשואים, אבל לא ברבנות, שלא הרשו להם עד היום, כי רצו שיוכיחו שהם יהודים ושהם לא הסכימו לשתף פעולה ולא היו מוכנים לקבל את הסימון של מי שהוטל ספק ביהדותו. היא השתמשה במילים "אות קין", הם לא רצו שיהיה כזה עלינו, על הילדים. המשכתי לחטט במזנון ומצאתי שם את הכתובה ושתי תעודות זהות חדשות. בתעודה של אימי הופיע שם משפחה חדש, ביסהוור. הלם, אחר כך עלבון מהול בחשש ואז הקלה. זה רצף התחושות שעלו בי למשמע הסיפור שאמא חלקה איתי. ההלם נבע מהגילוי של הפרטים החדשים, העלבון היה אותו עלבון שהרגשתי בכל פעם שאיזה ילד קרא לי "כושית" כשהייתי קטנה, וההקלה נבעה מזה שהאירוע נגמר. יש לי שני הורים עם אותו שם משפחה, מאושרים על ידי הרבנות, כמו כולם.

החיפוש אחר עוגן זהותי עורר ממרבצי ההרחקה את מהלכי הרחייה האמיתיים, העמוקים, שהחלו מתרחשים עוד לפני שנולדתי, ואת השקר הרווח של יהדות חובקת תפוצות. אז עלו שאלות שהתשובה להן אינה ברורה ולפעמים אינה רצויה: האם אני רוצה בכלל לקחת חלק בחברה הזאת? האם אני מוכנה לקבל על עצמי היסטוריה של עם שלא מוכן לעשות את אותו הדבר עבורי? החיפוש אחר עוגן הוליד את האמת על המציאות, על המכשולים המעוגנים בחוק הנפרשים לפניי כעניין שבשגרה בדמות פקידים בירוקרטיים או סוכני אכיפה. פתאום גזענות היא לא סתם "בורות", היא דבר אמיתי שמתקיים ומתרחש במרחב שלי דרך קבע: ברחוב, בעבודה, באוניברסיטה, אני חווה אותה מדי יום ולא יכולה יותר להתכחש לה. האם אני בכלל יכולה לה? המפגש עם החומרים ההיסטוריים הוליד בתוכי את ההכרח להכיר בשחורות שלי. אט אט הבנתי את חלקה בחוויית היומיום שלי. מנקודה זו התממשו עבורי דבריו של סטיב ביקו, הוגה תנועת התודעה השחורה בדרום אפריקה, כי הניסיון לחיות בעולם חסר צבע הוא ניסיון חסר תוחלת, המתעלם מהעובדה שאנו חיים בעולם לבן. לכן האימוץ של רכיב השחורות בזהותי היה אקט של הכרה, שבלעדיו לא הייתי יכולה להתמודד עם המציאות.

במרצת השנים האנקדוטה על התמונה של הוריי בבית התפוצות שבה ועלתה כקוריוז ספק אמיתי ספק לא. עד 2015, כשהתחלתי לחקור בקדחתנות את אבי, הפעם לא על החוויה של להיות יהודי באתיופיה אלא על איך היה להיות יהודי אתיופי בישראל בראשית הדרך. אז עלו הסיפורים על ההפגנות, הטלת הספק ביהדות, שביתת הרעב מול הרבנות הראשית בירושלים, וגם החתונה. אבא סיפר שהחתונה שלו ושל אימא הייתה חלק מאירוע גדול יותר, פיזית וסימבולית. הם קודשו על ידי הקייסים יחד עם זוגות צעירים נוספים

באירוע ציבורי ופתוח בתל אביב. זו הייתה חתונת מחאה, שנועדה להתריס נגד הממסד הרבני שהפלה אותם ולא התיר להם להתחתן באמצעות ההנהגה הרוחנית שלהם או להכיר ביהדותם ולחתנם. זה גם היה אקט של חגיגה, גאווה והרמת ראש מול הפטרונות, העלינונות ותחושת הבעלות של הממסד הרבני בפרט והמדינה בכלל. הסיפור הזה לא עזב אותי מאז. כשאני חושבת עליו, אני עצמי מתמלאת חגיגות וגאווה. אני גאה שהסיפור הזה הוא חלק ממני ומהסיפור הפוליטי שלי.

לא יכולתי להפסיק לרגע עם התחביב החדש שלי, חיטוט עיקש בארכיוני עיתונות ואיתור גזירי כתבות על הפגנות, מחאות וכל אזכור של מאבק יוצאי אתיופיה ברכנות. החיפוש היה תרפויטי, כל כתבה שמצאתי פירקה את נרטיב הפניית הלחי השנייה והציעה נרטיב חדש של מאבק. מובן שהרגע המרגש ביותר היה כשהצלחתי למצוא את הידיעה החדשותית משנת 1986 על החתונה של הוריי. התרגשתי עד דמעות ושמחתי שסוף סוף יש גם להם יום נישואים.

החברה הישראלית מציבה בפניי דרישה חוזרת ובלתי מתנצלת להשיל מעצמי כל סממן אתני זהותי אם ברצוני לזכות באישור מההסוכבים אותי. לחבריי המזרחים או הערבים יש סיכוי טכני להיטמע באמצעות מניפולציה כלשהי על חיצוניותם, אבל עבורי האופציה הזאת כלל אינה קיימת, וכך אני מצומצמת לצבע עורי במקרה הגרוע ולמוצאי האתיופי במקרה הטוב. אני התוצר של השיח סביבי. אין שום מקום לסובייקט שאני. תרומתו של פנון, מעבר להמשגה הפסיכולוגית של הוויית האדם השחור, היא גם בהצבעה על מגבלותיה של הפסיכואנליזה במתן מענה לבעיית האדם השחור. הפסיכואנליזה מייחסת קונפליקטים ופגמים נפשיים לפתולוגיות אינדיווידואליות שמקורן בחוויה הפרטית של האדם. אולם במקרה של האדם השחור, קונפליקט הניכור העצמי העומד בלב הקיום השחור אינו רק פסיכופתולוגיה אינדיווידואלית; הוא גם מעוגן היטב במציאות קולוניאלית מתמשכת, בעולם לבן ומוגזע.

אני נזכרת באירוע שהתרחש ב־2015, הטריגר שהוציא את כולנו לרחובות במה שנודע כ"הפגנות האתיופים": דמאס פיקדה, חייל ישראלי, הוכה נמרצות על ידי שוטר יס"מ ומתנדב במשטרה. פיקדה עטה את הסמלים המקודשים ביותר בחברה שלנו, התיך עצמו אל תוך הפרויקט הציוני, אבל כל אלה לא חיפו על עורו השחור. מי שהפליאו בו את מכותיהם לבשו גם הם מדים, אבל השתייכו כנראה לצבא של עם אחר.

2015 הייתה שנה קשה עבורי, אך גם מכוננת: היא טרפה את הקלפים, עוררה בי חשיבה מחודשת על כל הזהויות שלי, על עומק טבען והדינמיקה ביניהן. היחס שלי לאופן שבו אני נתפסת בעולם הישראלי מפוכח היום. אני מתבוננת במבט ביקורתי בתפיסת הנורמליות השלטת, על השטחיות שבה ועל המחיר שההיטמעות בה גבתה ממני. אני מבינה שהמאמץ להשתייך כמעט עלה לי בעצמי שלי. היום מבטי אינו פונה עוד החוצה, בבקשת אשרור, אלא כלפי מהותי הפנימית; אני מקבלת את היותי חלק ממיעוט, ומרחיבה את יכולתי

לחבור פוליטית למיעוטים אחרים מתוך הבנה שהמציאות של כולנו מתעצבת דרך אותם מנגנונים. לאור משנתו של ביקו, הבנתי כי עלינו לחתור תחת הנחת המוצא שהלבן הוא הנורמלי ועל כן השחור הוא מחוץ לנורמה. הזיהוי העצמי שלי כשחורה היה צעד ראשון לעבר שחרור מסימוני כתת-אנושית, כאקס-טריטוריה, כנספחת לעולם הלבן (Biko et al. 2002). השחורות, אני מבינה היום, אינה רק עניין של פיגמנטציה, אלא היא מרכיב מנטלי מהותי. אימוץ הוויזואליות שלי במרחב הביא עימו הבנה שהמבט משתנה, מתקף ומאייך חליפות, אבל אני קבועה. לא נעלמת.

ביבליוגרפיה

- פנון, פרנץ, 2004. *עור שחור, מסכות לבנות*, בתרגום תמר קפלנסקי, תל אביב: מעריב.
- Biko, Steve, 2002. *I Write What I Like: Selected Writings*, Chicago: University of Chicago Press.
- Fakhry Davids, Mohammed, 2011. *Internal Racism: A Psychoanalytic Approach to Race and Difference*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.